

bir dışa vurumu olduğu düşüncesinden hareketle kaleme alınan eserde, İslâm sanatı ve mimarisi açısından merkezî bir öneme sahip olan Kâbe ile başlanarak İslâm sanatının doğuşu, resim meselesi, İslâm sanatının dili, sanat ve âyin arasındaki irtibat, yerleşik toplumların ve göçerlerin sanatı, İslâm sanat üslûbundaki çeşitlilik ve birlikte çokluk, şehir planlamacılığı gibi konular geniş biçimde incelenmiştir. Burckhardt'ın en önemli eseri olan *L'art de l'Islam* İngilizce (London 1976; Bloomington 2009), İspanyolca (Mallorca 1988) ve Türkçe'ye (trc. Turan Koç, *İslâm Sanatı: Dil ve Anlam*, İstanbul 2005) çevrilmiştir. **5. *Mirror of the Intellect: Essays on Traditional Science and Sacred Art*** (trc. William Stoddart, Cambridge 1987; Newyork 1987). Yazarın geleneksel kozmoloji, modern bilim, sembolizm, mitoloji, hristiyan ve İslâm sanatı ile tasavvuf konularında Almanca ve Fransızca kaleme aldığı yirmi beş adet makalesinin İngilizce'ye çevirilerinden oluşmaktadır. Bu çalışma İspanyolca (Mallorca 2000) ve Türkçe'ye (trc. Volkan Ersoy, *Akılın Aynası*, İstanbul 1994) çevrilmiştir (eserlerinin ayrıntılı bibliyografyası için bk. Stoddart, *The Essential Titus Burckhardt*, s. 311-321).

BİBLİYOGRAFYA :

W. Stoddart, "Titus Burckhardt: Genel Hatlarıyla Hayatı ve Eserleri" (T. Burckhardt, *Akılın Aynası: Geleneksel Bilim ve Kutsal Sanat Üzerine Denemeler* [trc. Volkan Ersoy] içinde), İstanbul 1994, s. 7-14; a.mlf., "Titus Burckhardt and the Perennialist School", *The Essential Titus Burckhardt: Reflections on Sacred Art, Faiths, and Civilizations* (ed. W. Stoddart), Bloomington 2003, s. 1-8; a.mlf., "Bibliography of Titus Burckhardt", a.e., s. 311-321; a.mlf., "Right Hand of Truth: Life and Work of Titus Burckhardt", *Studies in Comparative Religion*, XVI/1-2, London 1984, s. 3-8; Seyyed Hossein Nasr, "With Titus Burckhardt at the Tomb Ibn 'Arabi", a.e., s. 17-20; Jean-Louis Michon, "Titus Burckhardt in Fez, 1972-1975", a.e., s. 57-62.

ERCAN ALKAN

BURIAN, Ahmet Orhan
(1914-1953)

Edebiyatçı, mütercim ve yazar.

Üsküdar Bağlarbaşı'nda doğdu. Babası tehcir suçlamaları için oluşturulan Nemrut Mustafa Paşa Divanı üyelerinden Recep Paşa'dır. Kabataş Lisesi'ni bitirdikten sonra (1932) İngiltere'ye gönderildi; Cambridge Üniversitesi İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü'ne yazıldı (1933); 1936'da mezun oldu. Bir süre daha Cambridge'de kalarak Thomas Hardy üzerine bir araştırma

yaptı. Yurda dönünce Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi'ne tayin edildi. Bir yandan da *Yücel* dergisinin yazı kadrosunda yer aldı ve dergiye yepyeni edebî bir kimlik verdi. Burada çıkan yazıları büyük ölçüde Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatı hakkındadır. Bu dönemin edebiyatını yeni bir bakış açısıyla ele aldı. Dönemin Türk şiiriyle ilgili kitabı önce Behçet Kemal Çağlar ve Halûk Y. Şehsuvaroğlu ile birlikte hazırladı (*Mütarekeden Sonrakiler: 1918-1938*, İstanbul 1938), 1946'da genişleterek kendi imzasıyla yayımladı.

Burian, Türk-İngiliz ilişkilerinin ilk yılları üzerine yaptığı tezle doçent unvanını aldı. Millî Eğitim Bakanlığı'nın başlattığı "Dünya Edebiyatı'ndan Tercümeler" dizisine özellikle Shakespeare'den yaptığı *Hamlet*, *Macbeth*, *Othello*, *Beğendiğiniz Gibi*, *Atinalı Timon* gibi çevirileriyle önemli bir katkıda bulundu. Ayrıca Tagore, J. M. Synge, J. M. Barrie, A. Huxley, E. O'Neil ve A. Miller'den çeviriler yaptı. Daha otuzlu yaşlarında Batı dünyasının bilim, kültür ve sanat çevrelerinde oldukça tanınmıştı. Franz Babinger, W. Livingston Wright, Paul Wittek gibi şarkiyatçılarla da iletişim içindeydi. 1952'de yakın arkadaşı Vedat Günyol'la birlikte *Ufuklar* dergisini çıkarmaya başladı. Günyol daha sonra dergiyi *Yeni Ufuklar* adıyla sürdürdü. Ardından tarihe daha çok ağırlık verdi. Başbakanlık Osmanlı ve Topkapı Sarayı arşivlerinde çalıştı. 1947-1948 yıllarında Amerika'da bulundu; Princeton Üniversitesi'nde dersler verdi. Türkiye'ye döndükten sonra en verimli çağında yakalandığı hastalığa yenik düştü (5 Mayıs 1953).

Deneme, eleştiri, çeviri, antoloji ve tarih çalışmalarıyla tanınan Burian, 1940'lı yıllarda Türkiye'de geniş ölçüde tartışılmaya başlanan hümanizma akımını destekleyenlerin arasında yer almıştır. Ona göre dünyada kendine özgü bir sanat ve düşünce sistemi kurabilen uluslar, hümanizma aracılığıyla kendini yeniden tanıyan ve yeniden bulanlardan oluşuyordu. Hümanizmanın bir düşünüş olduğunu, bu düşünüşün de dogmalardan kaçınma ve araştırıp deneme gibi iki ana niteliği bulunduğunu, hümanizmanın tarihin akışı içinde başlangıcı ve sonu olan bir dönem diye anlaşılmaması gerektiğini, Türkiye'de ise bir düşünüş değişmesi, bir düşünce devrimi olacağını, fakat bunun kendi hayat koşullarından besleneceğini ileri sürüyordu. Türk tarihinin sosyal bünyesinin ve edebiyatının lâyıkıyla araştırılmadığını, bunun sebebinin olayların ve meselelerin hümanist bir bakışla ele alınmamasına dayandığını, söz konusu zihniyetin Avrupa'ya Rönesans'la yayıldığını

yazıyordu ("Müşterek Yazımız", *Yücel*, IX/61 [İstanbul 1940], s. 8).

Ahmet Orhan Burian, Türk ve Türkiye tarihi açısından yabancı kaynakların önemini kavrayanlardan biridir. *Oriens*'da çıkan bir makalesinde Rönesans dönemi İngiltere'sinde Türk kimliğinin nasıl algılandığını incelemiş, İngiliz arşivlerinde ve İngiliz seyahatnâmelerinde bunun izini sürmüştü, bu konuda epeyce eser vermiştir (Orhan Burian, *Araştırmalar-İncelemeler*, der. Z. Arıkan, Ankara 2006). Bu bağlamda Harold Bowen'ın *Türkiye Hakkındaki İngiliz Tetkikleri* (İngiliz Kültür Heyeti, London-New York-Toronto, ts.) başlıklı eserini Türkçe'ye çevirmiştir, fakat ilk baskıya çevirenin adı konmamış, bu eksiklik eserin ikinci basımında (Ankara 2011) giderilmiştir. Bâbîâli nezdindeki üçüncü İngiliz elçisi *Lello'nun Muhtırası*'nı İngilizce metni, Türkçe çevirisi ve notlarla birlikte yayımlamıştır (*The Report of Lello Third English Ambassador ...*, Ankara 1952). Orhan Burian, daha çok siyasal olaylara ağırlık veren Türk tarihine dair eserlerin yanında ülkenin ekonomik ve sosyal yapısına ışık tutan yabancı kaynakların da önemini kavramıştır. Memleketin iktisadî ve içtimai cephelelerini aydınlatan yabancı kaynakların Türk medeniyet tarihinin yazılması için ihmal edilmez birer malzeme hazinesi olduğunu düşünüyordu. Nitekim 1951'de İngiliz arşivlerinden yüzlerce belge getirmişti ve bunları Halil İnalcık'la birlikte yayına hazırlıyordu. Fakat ölümü bu işin yarım kalmasına yol açmıştır. Diğer eserleri arasında Cumhuriyet dönemi Türk edebiyatını ele aldığı *Denemeler ve Eleştiriler* (haz. Vedat Günyol, İstanbul 1993; Talat S. Halman'ın önsözü ve eklerle yeniden, Ankara 2004) ve *Kurtuluştan Sonrakiler* (İstanbul 1946, 2003) zikredilebilir. Burian'ın günlük ve mektupları da Zeki Arıkan tarafından yeni harflere aktarılarak iki ayrı kitap halinde yayımlanmıştır (İstanbul 2006).

Ahmet
Orhan
Burian

BİBLİYOGRAFYA :

Vedat Günyol, *Çalاکalem*, İstanbul 1977, s. 68-71, 311-320; Zeki Arıkan, *Kırkın Kapisındaki Genç: Prof. Orhan Burian (1914-1953)*, İzmir 2002; *Ölümünün 50. Yıldönümünde Prof. Orhan Burian Sempozyumu (5-6 Mayıs 2003): In Memoriam Prof. Orhan Burian* (haz. Zeki Arıkan), İzmir 2004; *Üfuklar*, Orhan Burian (1914-1953) hatıra sayısı, sy. 15-16, İstanbul 1953, tür.yer.; Sami N. Özerdim, "Prof. Orhan Burian Bibliyografyası", *DTCFD*, XVI/3-4 (1958), s. 83-95; "Orhan Burian-Fotobiyografi" (haz. Mustafa Alp Dağıstanlı), *Gergedan: Yeryüzü Kültür Dergisi*, sy. 16, İstanbul 1988, s. 163-181.

ZEKİ ARIKAN

BURNÂZ

(برناز)

Ebü'l-Abbâs Ahmed
b. Mustafâ b. Muhammed
b. Mustafâ Kara Hoca et-Tûnisî
(ö. 1138/1726)

Türk asıllı Tunuslu Hanefî âlimi.

11 Cemâziyelâhîr 1074 (10 Ocak 1664) tarihinde Tunus'ta doğdu. Burnâz lakabı Türkçe "burnu uzun" tabirinden gelir. Tunus şehrinin kuzeyinde Akdeniz kıyısındaki Halkulvâdî kasabasının Koca Sinan Paşa tarafından 1574'te İspanyollar'ın elinden alınması sırasında Osmanlı askerleri içinde bulunan büyük dedesi Kara Hoca lakaplı Mustafa Burnâz dinî ve siyasî kimliğiyle tanınmış bir aileye mensuptu. Kendisinden sonra ahfâdî da Kara Hoca lakabıyla anılan Mustafa Burnâz evlenip Tunus'a yerleşmiş, vefatına kadar Sîdî Ali b. Ziyâd Zâviyesi'nde imamlık yapmıştır. Oğlu Muhammed Burnâz da ilmiye mesleğine intisap ederek Yûsuf Dayî, Kasba ve Muhammed Paşa camilerinde imam ve hatiplik, Sîdî Ali b. Ziyâd Zâviyesi ve Şemmâiyye Medresesi'nde müderrislik yapmış, ayrıca kadılık makamına getirilmiştir. Hüseyin Hoca onun Tunus'tan yaya olarak hacca gidip geldiğini ve şehirde ilk Hanefî kadısı olduğunu kaydeder. Büyük nüfuz ve servete sahip olan Muhammed Burnâz, Hammûde Paşa'nın 1666'da ölümü üzerine beylerle Tunus dayısı arasında meydana gelen mücadelede oğlu Mustafa ile birlikte II. Murad Bey'e karşı Tunus Dayısı Hacı Laz Ali ve Muhammed Ağa'nın yanında yer almış, ancak Murad Bey mücadeleden galip çıkınca (1084/1673) her ikisini de öldürtmüş, mallarına el koydurmuştur.

Küçük yaştan itibaren ilme yönelen Ahmed Burnâz dedesinin ders halkalarına katıldı ve ondan hadis okudu. Daha sonra Tunus'ta ve 1093'te (1682) çıktığı hac yolculuğu sırasında Kahire ve Mekke'de, Tatar Bey'in ulemâya yönelik baskıları yüzünden

1107'de (1695) gittiği Annâbe, Kosantîne, Cezayir ve Zevâve'de önde gelen âlimlerden ders aldı. Çok sayıda hocası arasında Mustafa b. Abdülkerîm, Ahmed Azzûz, Saîd eş-Şerîf, Muhammed b. Mahecûbe, Muhammed Fütâte, Ebü'l-Hasan Ali es-Sûfî, Ramazan b. Mustafa el-Annâbî, Muhammed b. Saîd Kaddûre, Ahmed b. Abdülazîm ez-Zevâvî, Abdülkâdir b. Zeyd el-Cibâlî anılabilir. Muhammed b. Abdullah el-Haraşî, Abdülbâkî ez-Zürkânî, İbrahim b. Mer'î eş-Şübrahîfî, Halîl b. İbrâhim el-Lekânî ve Hasan b. Hasan eş-Şürûnbülâlî de Kahire'de ders aldığı diğer bazı âlimlerdir. Ahmed Burnâz tahsilini tamamladıktan sonra Tunus'a dönüp Şemmâiyye Medresesi'nde ders vermeye başladı. Ardından hocası Muhammed b. Mahecûbe'nin nâibi sıfatıyla Yûsuf Dayî Medresesi'nde müderrislik, Mahrez b. Halef Tûrbesi karşısındaki camide cuma hatipliği yaptı (1697-1704). Daha sonra Yûsufiyye Medresesi'nde niyâbeten ve Unukiyye Medresesi'nde asaleten müderris olarak ders verdi. Ardından Zeytûne Camii'nde ve Tunus Beyi Hüseyin b. Ali'nin yaptırdığı el-Câmiu'l-cedîd Medresesi'nde müderrislik görevine getirildi. Burnâz tasavvufa meyilli bir âlimdi. Talebeleri arasında Yûsuf Durgûs (Turgut) b. Abdülkebîr el-Hafîd, Muhammed Şelebî, Muhammed el-Harekâfî ed-Darîr, Molla Bekir, Muhammed Karabatak, Abdullah Hüseyin b. Receb Ceneviz ve iki meşhur tarihçi Hüseyin Hoca ile Muhammed el-Vezîr es-Serrâc yer alır.

Babası ve dedesinin âkıbeti, Ahmed Burnâz'ı uzun zaman siyasî faaliyetlerden uzak durmaya ve yöneticilerle iyi geçinmeye yöneltti. Ancak muhtemelen Tunus beyinin veziri ve resmî tarihçisi olan Hüseyin Hoca ile Divân-ı İnşâ reisi olan tarihçi Vezîr es-Serrâc vasıtasıyla ölümünden bir yıl önce, Hüseyinîler hânedanının kurucusu Hüseyin Paşa'nın (Hüseyin b. Ali) oğlu Muhammed'i yeğeni eski veliaht Ali Paşa yerine veliaht tayin etmesi üzerine kendisi için bir kaside yazdı (bk. Hüseyin Hoca, s. 164; Muhammed en-Neyfer – Ali en-Neyfer, I, 508). Ahmed Burnâz 17 Zilkade 1138 (17 Temmuz 1726) tarihinde vefat etti. Hüseyin Hoca'nın verdiği bu bilgiye karşılık, Muhammed es-Sagîr b. Yûsuf el-Bâcî'nin *el-Meşra'u'l-melekî fî saltanatı evlâdî 'Alî Türkî* adlı eserine dayanarak Muhammed Mahfûz ve ondan naklen Abdülvehhâb b. Mansûr, amcası Hüseyin Paşa'ya karşı isyan edip yönetimi ele geçiren Ali Paşa tarafından hapse atıldığını ve uzun bir sürenin ardından 18 Zilkade 1138 (18 Temmuz 1726) tarihinde hapiste boğularak öldürüldüğünü kaydeder. Ancak anılan eser

Ali Paşa'nın Burnâz'ın oğlunu hapse attığı ve uzun müddet hapiste tuttuktan sonra boğdurarak öldürdüğü yazılmakta, Ahmed Abdüsselâm da bu kaynağa atıfla aynı bilgiyi vermektedir (Muhammed es-Sagîr, III, 19; *Les historiens*, s. 186). Ali Paşa'nın, amcası Hüseyin Paşa'yı 1735'te yenilgiye uğratarak Tunus'un yönetimini ele geçirmesi de bu son bilgiyi teyit etmektedir. Ali Paşa'nın sadece Burnâz'ın ahfadına karşı değil kendisine karşı amcasının yanında yer alan birçok kimseye aynı şekilde davrandığı kaydedilir.

Eserleri. 1. *İ'lamü'l-a'yan bi-tahfifâtî's-şer' 'ani'l-'abîd ve's-şıbyân*. Bazı hocaların talebelerine ve köle sahiplerinin kölelerine karşı sert uygulamaları üzerine kâlemler alınmıştır. Ağırlıklı olarak çocukların hakları ve eğitimlerinin ele alındığı eserde köleler, öksüz ve yoksullar hakkında dinî ve hukukî ölçülerin gözetilmesi, kendilerine özel ilgi gösterilmesi gerektiği dile getirilmiştir. Eserin bazı yazma nüshaları günümüze ulaşmıştır (Tunus Millî Ktp., nr. 3885, 4569, 6242; Zeytûne Camii Ktp., nr. 1864/22). 2. *eş-Şühûb'ul-muḥriḳa li-men idde'a'l-ictihâde levla inḳiṭâ'uhû min ehli'l-maḥraḳa* (nşr. Tâhir el-Ma'mûrî, Beyrut 1990). "Şihâb" adı verilen 160 bölümden meydana gelen eserde (basılı metinde 152 başlık vardır) müellife karşı son derece kötü davranan muarız bir Hanefî fakihinin ictihad, dil, mûsiki, zikir meclisleri, ilmî münazaralar, adalet, iyi yöneticinin nitelikleri, tılsımlar ve yıldızlarla ilişkileri, velâyet, nübüvvet, gaybet, dedikodu, öğrenim ve öğretim, müctehidlerin tabakaları, devlet başkanlığının şartları gibi konularla ilgili itham ve iddialarına yönelik cevaplarını içerir. Hasımının aksine ictihadın sona ermediğini belirten müellif eserinde tarihe de geniş yer ayırmış, bu çerçevede peygamberler ve halifeler, Osmanlı hükümdarları, Tunus-Cezayir çatışması, Murâdî beyleri, bazı Zeytûne âlimlerinin ve keramet sahibi şeyhlerin biyografileri, Zeytûne Camii tarihi, Doğu ve Batı İslâm dünyasından bazı ülke ve bölgelerle ilgili bilgi vermiştir. Bundan dolayı eser bilhassa XVII. yüzyıl Tunus beyleri ve dayıları, Hüseyinîler Devleti'nin doğuşu konusunda içerdiği kıymetli mâlûmat yanında talebeleri Hüseyin Hoca'nın *Zeylû Beşâ'iri ehli'l-îmân*'ı ile kendisine kırk iki atfın yer aldığı Vezîr es-Serrâc'ın *el-Hulelû's-sündüsiyye*'sinin önemli kaynakları arasında yer alır (muhtevası için ayrıca bk. Abdessellem, s. 187-192). 3. *Tezyînu'l-ğurre bi-meḥâsinî'd-Dürre*. İbnü'l-Cezerî'nin *ed-Dürretü'l-muḍiyye fî kırâ'âtî'l-e'immeti's-selâseti'l-merziyye* adlı eserinin şerhidir (Tunus Millî Ktp.,